

en els dos cicles: les cartes i el joc són part essencial de la vida de Brossa, però, al mateix temps, aquestes cartes porten una simbologia: «Menja el llop oros, espases i copes, / brandeja bastos, i les lleis són trampes / per posar rogle als durs amb les cartes», «Sextina de llop a poblat» i «Setzena sextina»: unes ens parlen del pas del temps («Nocturnal»), o de la vida diària («Intermedi»), però la major part giren entorn del problema del mot i de la consideració de la poesia com a joc (ja que joc són «Lluna»; «Cançó sextina»; «Cançó sextina de les dames», «Sextina» i, en part, «Intermedi»). El poeta busca sempre els límits dels mots: «Cristalls movents duen la lletra als límits, / i el mot reposa en una mar de cartes», abocant-se a la conceptualització de les coses («Sextina conceptual»), aspecte molt evident a la seva poesia concreta i visual.

Les sextines que resten, a excepció d'«Els carrerans dels sentits», enfoquen, totes, de manera més directa, un altre tema: la denúncia de l'opressió.

Els mots que tenen alguna relació amb la llibertat o la seva manca són els que dominen: llibertat, llima, lluita, presos, reixes, cel·les, culpa, fosca... D'una banda, el poeta denuncia coses que passen al país: la hipocresia dels jutges («Laberint dels jutges»), les regles establertes en una sala, contra les quals no s'hi pot anar («Prohomenia d'egoistes»), el capitalisme («Nocturnament») i la pobresa i la gana («Mondleg»). D'altra banda hi ha tres sextines que són autèntics cants a la llibertat i l'esperança: «Amnistia» (especialment contundent és l'estrofa final: «lliures els presos! Relles i no reixes. / Obriu les

cel·les i fruit de la lluita...»), «Manifestació ciutadana», testimoni del clima que es respirava el dia u de febrer de l'any passat, i «Sextina al president Tarradellas», poema que tanca el llibre i l'omple d'una clara esperança, que es veu reflectida al final del poema: «Fem vela, terra, vida rera vida...» Els mots rima triats per a aquesta sextina són l'evidència més clara del que vol significar el poema: «terra», «vida», «boscos», «dia», contra la part negativa: «sabre» i «fosca». Els mots «fosca» i «dia» són ja vells en el repertori de paraules recurrents a la poesia de Brossa, ja que aquesta intenta ser, en molts casos, un testimoni de les experiències viscudes, i la vida dels catalans (entre ells, Brossa), durant quaranta anys ha estat un esperar i lluitar perquè la «fosca» es fes «dia».

Precisament és d'importància cabdal que aquest llibre hagi estat publicat un any després d'escrit. Brossa sempre ha volgut donar testimoni, ja sia de les seves inquietuds poètiques —la recerca del mot concepte (testimoni que ocupa just la meitat del llibre)—, ja sia de les coses que passaven al carrer en aquell moment. Així ho demostren, en aquest segon pla, llibres com *Des d'un got d'aigua fins al petroli*, *Malviatge*, *Catalunya i selva*, *Avanc i escampall*... Però, per primera vegada, el testimoni arriba quan encara ocorren els fets que reflecteix en el seu llibre, i, curiosament, en moments de tensió semblants als del principi de l'any passat: la sextina «Amnistia», és, per tant, absolutament vigent: «Que l'amnistia inclogui tots els presos / polítics; que les noses de les reixes / perdin perruques i tombin la bola.»

GLÒRIA BORDONS

Miquel MARTÍ i POL: *Amb vidres a la sang. Obra poètica. III. Pròleg de J. HÖSLE*. Barcelona, Llibres del Mall, 1977.

Els Llibres del Mall (llegiu Ramon Pinyol) van emprendre, el 1975, l'edició de l'obra poètica de Martí i Pol i ens n'ha ofert un volum cada any fins arribar amb aquest tercer volum a completar el corpus líric del poeta. El qual, tot s'ha de dir, ha gaudit també de la simpatia dels qui han prologat els diversos volums: l'excel·lent treball de Lluís Solà al primer, l'eficient estudi de J. Medina i M. Desclot al segon i l'interessant assaig de J. Hösle al tercer (aquest, potser, el més fràgil de tots tres). En suma, un llançament amb tots els ets i uts.

Una remarca prèvia sobre aquest volum que ens ocupa em permet de plantejar un

problema que afecta la planificació d'aquesta obra: crec que hauria estat molt positiu de publicar els llibres seguint l'ordre temporal de composició. Així, per exemple, si es restituïa el *Llibre sense títol* (publicat al volum segon) al lloc que li pertoca entre *Vint-i-set poemes en tres temps* i *La pell del violí*, penso que la lectura hi sortiria guanyant. Perquè els tres llibres esmentats més *Cinc esgrafiats a la mateixa paret*, *Llibre dels sis sentits* i *Quadern de vacances* formen part d'un període clarament diferenciat en la poesia de Martí i Pol, amb una unitat força evident. En efecte, i de manera principal a causa de la implacable malaltia que afligeix el poeta

a partir de 1970, la poesia de Martí i Pol corregeix la temàtica realista de *La fàbrica* i s'endinsa en l'exploració desenscisada i lúcida d'una subjectivitat constreta als últims redutes. Altrament, en aquests llibres recupera en certs aspectes el to que oferien els seus primers reculls *Paraules al vent* (1954) i *Quinze poemes* (1957), sense prescindir de la liberalitat de registres d'*El poble* (1966) o *La fàbrica* (1972).

En aquesta darrera etapa no és difícil de notar l'evolució que la problemàtica tractada experimenta des de *Vint-i-set poemes* fins a *Quadern de vacances*. El fet és que no podem parlar de cap ruptura en relació amb un llibre com *La fàbrica*, coetani del que mencionava, sinó d'una reorientació cap a l'interior del jo poètic. Però allò que fa més valuosa aquesta obra és, precisament, la relació que aquest procés de retirada vers l'interior manté amb l'atenció a la collectivitat i amb les exigències d'una poètica realista: ¿com resol Martí i Pol el dilema d'integrar l'anècdota individual en la categoria universal? Més difícil encara si parem compte que el llenguatge i les imatges (com en l'etapa de militància realista) provenen de l'entorn on el poeta fa vida: la seva cambra de malalt. Un problema capital que Martí i Pol, amb les dificultats de qui a vegades és superat per la immediatesa, ha sabut resoldre amb èxit fins a assolir en alguns poemes moments d'extraordinària força lírica (penso, per exemple, en *Cinc esgrafiats* o *Llibre dels sis sentits*, o en poemes com ara «Coses» o «Autoretrat»).

El procés d'elaboració de l'experiència que aplica Martí i Pol parteix d'un nucli biogràfic i emotiu ben clar: la malaltia que el duu a la mort i que en el seu curs el priva en progressió ascendent de mobilitat i comunicació. El centre d'aquesta experiència és la mort: «Si parlo de la mort és perquè en moro / i al capdavant més val parlar de coses / que hom coneix intensament (...). Parlo, doncs, de la mort, i a més en moro. / No es pot demanar més honradesa». La malaltia ha accentuat el procés de crítica de la identitat personal que Martí i Pol havia emprès en la seva obra: un home presoner del seu cos s'ha de donar raons per viure. La crisi d'identitat lligada a l'acceptació/refús d'una situació d'extrema adversitat i renúncia a la vivència d'una mort inexorable duen el poeta, aprofundint en aquesta experiència, a superar el biografisme, és a dir, l'anècdota (limitada i trivial en el que té de corrent, d'estèril des del punt de vista literari), per arribar a la categoria: quan gratem el fons del jo ensopeguem amb el nosaltres (les passions, per exemple, les deté un individu, però no li pertanyen, són de tots), de la mateixa manera que en acarar el problema de la mort, la mort personal esdevé la mort de tothom. En conse-

qüència, descendint al fons de si mateix, Martí i Pol transcendeix i objectiva la seva experiència en convertir-la en una experiència col·lectiva, genèrica i solidària, del dolor i de la mort (vegeu, per exemple, «D'aquesta mort» o «Darrer pas de dansa»). La collectivitat és al capdavant d'un procés de despersonalització, d'essencialització: el poeta es veu reduït a allò que tot home és en essència, i l'essència d'un home és la de tots els homes: si ell s'accepta accepta els altres. Però aquesta ascesi vers l'equilibri moral exigeix que el poeta analitzi el seu món, en faci l'inventari i n'aprovi o en desaprovi els termes a fi de reconèixer-se en allò que li és més desitjable: la felicitat col·lectiva, és a dir, la pàtria, Catalunya. I a ella i als seus compatriotes adreça una greu i austera lliçó ètica en la millor tradició de la poesia de reflexió cívica o moral que entre nosaltres han exemplificat, entre d'altres, G. Ferrater i S. Espriu.

La coherència estilística d'aquesta obra és remarcable; sobre la base d'una unitat temàtica, l'elecció d'un llenguatge, d'unes imatges i d'una poètica, no fa sinó aportar nous elements de cohesió. Martí i Pol no ha refusat la poètica realista, sinó que n'ha potenciat els aspectes més positius (i menys dogmàtics): el localisme, per exemple, en l'elecció de motius i imatges no és altra cosa que un recurs de tipificació de l'universal (de singularització). «Amb vidres a la sang» és una de les imatges de més eficàcia, referent a la malaltia (no és casualitat que doni títol al volum), com ara «plom a les venes», o bé quan atorga al poble o a si mateix la qualitat de l'arbre o del vent. La selecció verbal és també molt eficaç: un llenguatge depurat i flexible, amb una elaborada base col·loquial, treballat per encaixar dins d'uns motlles que, si bé responen a la immediatesa i a la transportabilitat de la poètica realista, no descuren el llegat de la poètica contemporània. El poema, en Martí i Pol, creix a l'entorn d'un nucli escarrit que és ben sovint una declaració cívica o moral, una consigna o una sentència, que s'embolcalla, al llarg del poema, d'una cadena d'imatges que li afegixen o li matisen les qualitats i l'abast fins a convertir-la en una experiència que anul·la l'habitual dissociació entre l'emotiu i el racional.

Crec que és de justícia que un poeta sigui llegit, interpretat i valorat pel conjunt de la seva obra. I aquesta edició ha contribuït a aquesta feina. En un moment en què un poeta com Vicent Andrés Estellés rep una acollida semblant, no podem parlar d'atzar. És curiós que tots dos poetes tinguin molt en comú. En qualsevol cas, que se'ls editi i se'ls llegeixi i se'ls valori no és altra cosa que un símptoma de vitalitat de la poesia catalana, a la qual Martí i Pol fa una aportació notable.

ENRIC SULLÀ